

Gyermekek a háborúban

1. Bevezetés

Az, hogy a felnőttek által vívott háborúkban gyermekek is érintettek, nem újkeletű probléma, azonban az arányok az utóbbi időben jelentősen eltolódtak. Az első világháborúban húsz katonára jellemzően egy-civil áldozat jutott, a háborút tehát elsősorban a hivatásos honvédek vívták, a lakosságot, amennyire lehetett kihagyták a harcokból, ők csak közvetett módon vettek részt benne. A második világháború idején az arányszámok kiegyenlítődtek, azaz egy katonára egy civil áldozat esett.¹ Ennek oka nem elsősorban az, hogy a harcok közepette a lakosság is óhatatlanul megsérült, sokkal inkább az, hogy a nácik szándékosan irtották a zsidó lakosságot. Napjainkban a konfliktusok jóval több civil áldozattal járnak.² Az 1990 óta Európában és máshol zajlott háborúkban egyre inkább jellemző, hogy az áldozatok döntő többsége (akár 90%-a) civil és ami még ennél is elkészerítőbb, az áldozatok 40%-a gyermek.³ Pedig soha nem a gyermekek kezdik a háborút.

A világ több, mint kétszáz országa közül a többségben jelenleg béke van, azonban sok helyen dúlnak aktuálisan háborúk vagy kisebb-nagyobb zavargások.⁴ 2020-ban 59 millió gyermek szorult vészhelyzeti segítségre, 64 országban.⁵ A helyzet azóta sokat romlott.⁶ Az Afrikában

* Visontai-Szabó K. Katalin, Ph.D., egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged

¹ CSAPÓ, ZS. (2009): *Nemzetközi jogi védőháló a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek oltalmára*. Doktori értekezés. Pécs. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-is-kola/csapo-zsuzsanna/csapo-zsuzsanna-vedes-ertekezes.pdf> (2023.11.10.) 4.old.

² SAUGSTAD, O.D. et al (2024): Newborns and children in war and terror. *Neonatology*. 2024.121. <https://doi.org/10.1159/000535401> 137.old

³ <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/05/gazas-children-face-catastrophe-as-death-toll-nears-4000-un-warns> (2024.04.11.)

⁴ Például: Líbia, Szudán, Jemen, Szíria, Irak, Afganisztán, Szomália, Ukrajna.

⁵ <https://unicef.hu/a-legkegyetlenebb-haboruk-legvedtelenebb-aldozatai-gyerekek> (2023.11.23.)

⁶ 2022-ben nagyjából 500 millió gyermeket érintett valamilyen formában háborús konfliktus. ENSZ jelentés <https://press.un.org/en/2023/sc15343.doc.htm> (2024.04.21.)

zajló konfliktusokra csak érintőlegesen szeretnék utalni, tanulmányomban elsősorban az orosz-ukrán és az izraeli-palesztin háború gyermekáldozataira fókuszálok.

Az 1989. november 20. napján New Yorkban kelt a Gyermek Jogairól Szóló ENSZ Egyezmény (1) cikke értelmében minden ember, aki a 18. életévét nem töltötte be, gyermek. A gyermekek életkorukból adódóan sérülékenyebbek, támogatásra, gondoskodásra és védelemre szorulnak. A felnőttek kötelessége, hogy a gyermekeknek ezt a védelmet garantálják. Sajnos ez sok esetben békeidőben sem történik meg, háborús konfliktusok idején – amikor az ártatlan lelkeknek még nagyobb szüksége lenne az oltalmazásra – pedig egyenesen lehetetlen. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a gyermekkor egyszeri és megismételhetetlen. Ha elveszük tőlük a boldog és gondtalan gyermekkort, ezt soha senki sem adhatja vissza nekik. A gyermekjogok esetében csak megelőzésről és a jogok biztosításáról beszélhetünk, reparációra csak nagyon szűk körben van lehetőség.

A gyermekek a háborúban több módon is érintettek lehetnek. Lehetnek áldozatok, katonák, menekültek, de azokra a gyermekekre is hatást gyakorol a háború, akik egyik körbe sem sorolhatók be, de valamilyen formában mégiscsak tanúi a társaik szenvedésének.

2. A gyermekáldozatok

A gyermekáldozatok körébe elsősorban azokat a kiskorúakat sorolhatjuk, akik közvetlenül vagy közvetve a háború miatt veszítették életüket.

A Gázai övezet jelenleg humanitárius katasztrófa fenyegeti. Az övezet déli részén található Rafah városában egymillió kétszázezer ember zsúfolódott össze, közöttük nagyjából hatszázezer gyermek. Gázában a 2,2 milliós lakosság fele gyermek.⁷ Az ostrom alatt álló, teljesen körülfalt területre csak korlátozott mértékben jutnak el a segélyszállítmányok, így jelenleg alig van víz, gyógyszer, áram, internethozzáférés, üzemanyag és élelem.⁸ A lerombolt épületek, elpusztított otthonok mellett, embertelen körülmények között éheznek a felnőttekkel együtt az ártatlan gyermekek

⁷ <https://www.npr.org/2023/10/19/1206479861/israel-gaza-hamas-children-population-war-palestinians> (2024.04.11.)

⁸ SATHAR, M.A (2023): The war on Gaza. A test of our humanity. *South Afrika Bioethics Law*. <https://doi.org/10.7196/SAJBL.2023.v16i3.1734> 1.old.

is. A folyamatos bombázások miatt egy pillanatig sem lehetnek biztonságban, így folyamatos stresszben és rettegésben élnek. Az élelmiszerhiány miatti alultápláltság következtében a gyermekek nagyon gyorsan legyengülnek, még fogékonyabbá válnak a betegségekre, melyeket kórház, orvos és gyógyszerek hiányában nem tudnak ellátni. A nem megfelelő körülmények és a higiénia hiánya miatt tombolnak a járványok a térségben. James Elder UNICEF szóvivő szerint az öt éven aluli gyermekek többsége – akár 90%-a – valamilyen fertőző betegségen esett át. 2024. áprilisáig a becslések szerint 13.000 gyermek halt meg Gázában a bombázások, az éhínség és az ellátatlan betegségek miatt. Ez a szám rendkívül sokkoló. A hat hónapja tartó háborúban több gyermek veszítette életét, mint az elmúlt négy évben a világ összes háborújában és konfliktusában együttvéve.⁹ Jelenleg az alultápláltság és a kiszáradás jelenti a legnagyobb veszélyt a gyermekekre, a terhes nőkre és a szoptatós édesanyákra. A gázai övezet egészségügyi minisztériumának jelentése szerint 28 gyermek halt meg éhezés következtében egy észak gázai kórházban. A többségük öt hónaposnál fiatalabb csecsemő volt. A legkisebb áldozat mindössze két napos volt. A halálát édesanyja alultápláltsága okozta.¹⁰ Az alultápláltságnak akkor is rengeteg súlyos következménye van egy fejlődő szervezet esetében, ha a gyermek túléli a nélkülözést: növekedési rendellenességek, mentális retardáció és görcsrohamok.¹¹

Az életben maradt és fizikai sérülést nem szenvedett gyermekek sincsenek sokkal jobb helyzetben. Őket a lelki betegségek okozta láthatatlan sebek veszélyeztetik: depresszió, poszttraumás stressz betegség, szorongásos zavar és más mentális problémák.¹² Lehet, hogy soha nem lesznek képesek feldolgozni azt, amit átéltek, a rengeteg kegyetlenséget, brutalitást, azt, hogy végig kellett nézniük családtagjaik, barátaik halálát, hogy hónapokon keresztül rettegésben kellett élniük.

Ukrajnában talán nem ennyire aggasztó a helyzet, mert az ott élő gyermekeknek nagyobb esélyük van a menekülésre, ők nincsenek

⁹ <https://www.msnbc.com/top-stories/latest/death-toll-children-gaza-israel-rcna143269> (2024.04.15.)

¹⁰ <https://www.hrw.org/news/2024/04/09/gaza-israels-imposed-starvation-deadly-children> (2024.04.21.)

¹¹ ELVEVAG, B. – DELISI, L.E (2022): The mental health consequences on children of the war in Ukraine: A commentary. *Psychiatry research*. 2022 August, 2. old. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.114798>

¹² <https://www.portfolio.hu/global/20240327/ez-a-haboru-a-gyerekek-ellen-zajlik-677133> (2024.04.01.)

közvetlen életveszélyben, mint a palesztin gyerekek. A konfliktusban érintett nagyjából 7,8 millió ukrán gyermeket elsősorban a lelki megrázkódtatások veszélyeztetik. A félelem, a rettegés és az állandó bizonytalanság mellett szembe kell nézniük azzal, hogy a család férfi tagjait a frontra vezénylik, ahonnan lehet, hogy soha nem térnek haza. Az állandó szorongásnak hosszútávú következményei lesznek a mentális egészségre. A betegségek és tünetek, amelyek komoly fenyegetést jelentenek rájuk nézve: poszttraumás stressz betegség, alvászavarok, szorongás, depresszió, pánikbetegség, megemelkedett arousal szint, tanulási nehézségek, önvád, rágódás, magatartászavarok, agresszió, pszichoszomatikus betegségek.¹³ A másik komoly probléma, hogy az iskolák többsége bezárt, emiatt a gyerekek nagyon le fognak maradni a tanulással, ráadásul a közösségi élményeiket is elveszítették. Becslések szerint jelenleg ötmillió ukrán gyermek nem tud iskolába járni,¹⁴ közülük nagyjából másfél millió súlyosan traumatizált állapotban van. A szegénységben élő gyermekek száma egy év alatt megduplázódott, 43%-ról 82%-ra nőtt.¹⁵ Egy 2023. augusztusi becslés szerint 500 gyermekáldozata van a háborúnak.¹⁶ A 2024. februári adatok szerint a halálesetek száma 587-re emelkedett.¹⁷ Az ENSZ jelentése szerint nagyjából 1800 gyermek halt meg vagy sérült meg a háború kirobbanása óta.¹⁸ Egy másik – az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága által készített – beszámoló szerint a gyermekáldozatok (meghaltak és sérültek) száma 1741.¹⁹

3. Gyermekkatonák

A XX. és a XXI. század konfliktusai esetén egyre inkább azt tapasztaljuk, hogy a felnőttek előszeretettel vonják be a gyermekeket, nekik

¹³ ELVEVAG, B. – DELISI, L.E (2022): The mental health consequences on children of the war in Ukraine: A commentary. *Psychiatry research*. 2022 August 2.old.

<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.114798>

¹⁴ <https://www.economx.hu/kulfold/haboru-gyerekek-unesf-menekultek-trauma.767942.html> (2024.04.10.)

¹⁵ <https://unesf.hu/sajto/sajtokozlemenyek/mar-365-napot-rabolt-el-a-gyerekek-eleto-bol-a-haboru> (2024.04.04.)

¹⁶ <https://hu.euronews.com/2023/08/14/haboru-ukrajna-gyerek> (2023.11.10.)

¹⁷ <https://www.savethechildren.net/news/ukraine-42-civilian-casualties-every-day-two-years-war> (2024.04.21.)

¹⁸ <https://news.un.org/en/story/2024/01/1145262> (2024.04.21.)

¹⁹ <https://www.unicef.org/eca/press-releases/two-children-killed-24-hours-deadly-attacks-kharkiv-continue-unabated> (2024.04.21.)

is harcolniuk kell, sok esetben náluk sokkal erősebb, felfegyverzett felnőttekkel szemben, nem meglepő hát, hogy könnyen életüket veszítik ezekben az összecsapásokban, vagy eleve öngyilkos merényletekhez használják fel őket. A gyermekek az ilyenfajta harcokra teljesen nyilvánvalóan testileg és lelkileg is alkalmatlanok, éretlenek. Egyértelműen kijelenthetjük, hogy a harctéren átélt élmények semmiképp sem gyermeknek valók. Ráadásul a gyermekek részvétele a „hadviselés nemzetközileg elfogadott ius in bello normájának totális megszegése, az emberi és gyermekjogok teljes figyelmen kívül hagyása.”²⁰

A hadviselés megváltozott jellege miatt, óvatos becslések szerint az elmúlt két évtizedben lezajlott fegyveres konfliktusok nagyjából háromnegyedében gyermekkatónák is harcoltak, számuk több százezerre tehető. Ennek elsősorban két oka van. Egyrészt a fejlődő országokban a gyermekek szerepe, jelentősége és értéke egészen más, mint a fejlett országokban. A gyermekek gyakrabban válnak áldozattá, vagy kereskedelem tárgyává. Másrészt a háborúban álló felek a kiskorúakban számtalan előnyre tehetnek szert, például könnyen átnevelhetők, gyorsan tanulnak, nincs büntetőjogi felelősségük és félelemérzetük, feltétlen hűséggel ragaszkodnak a parancsnokukhoz és engedelmesek. Sok esetben még fizetésre sem tartanak igényt. A kérdés teljesen jogosan merül fel bennünk. Érthető, hogy a felnőttek számára miféle előnyök származnak a gyermekkatónák bevetéséből, de vajon a kiskorúak miért vállalkoznak mindeerre? Elsősorban azért, mert nincs más választásuk, de vannak, akiket a családtagjaik elvesztése miatti bosszúvágy motivál, másokat a jelenlegi helyzetükből való kitörni akarás vagy a megélhetési kényszer.²¹

A jelenség nem kizárólag a harmadik világ problémája, de a helyzet Afrikában a legsúlyosabb.²² Az árva vagy elhanyagolt gyermekeket kényszerrel, illetve kínzással veszik rá a gyilkosára, vagy drogokkal kábítják el őket, de sokszor az is elegendő, hogy élelmet, ruhát és alvóhelyet biztosítanak számukra „szolgálatukért” cserébe.²³

²⁰ SZIJ, D. (2010): Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatónaság modernkori formái. *Nemzet és Biztonság*. 2010. május. 27. és 32. old.

²¹ SZIJ, D. (2010): Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatónaság modernkori formái. *Nemzet és Biztonság*. 2010. május. 27. old.

²² Például: Burundi, Csád, Elefántcsontpart, Kongói Demokratikus Köztársaság, Líbia-Szomália, Szudán, Uganda, Zimbabwe. Lásd: Child Soldiers Global Report 2008. <https://reliefweb.int/report/world/child-soldiers-global-report-2008> (2024.04.10.)

²³ BALLA, T. (2015): Gyermekek a háborúban. *Hadtudományi Szemle*, VIII. évfolyam 1. szám 384. old.

A gyermekkatonák – amennyiben életben maradnak – életre szóló, sok esetben feldolgozhatatlan traumákat szereznek, melyet később tovább adnak gyermekeiknek, így alakulnak ki a transzgenerációs traumák. Amennyiben egyszer véget is érnek a harcok, a gyermekkatonák számára szinte lehetetlen a társadalomba való visszailleszkedés a traumáik miatti személyiségtorzulás, valamint a velük szemben megjelenő előítéletek miatt.

Az ENSZ Gyermekalapja (UNICEF), és Gyermekjogi Bizottsága (Committee on the Rights of the Child), továbbá több civil szervezet (például a Human Rights Watch²⁴, a Coalition to Stop the Use of Child Soldiers²⁵ és a Save the Children²⁶) évtizedek óta küzd a gyermekkatonaság felszámolása érdekében, egyelőre mérsékelt sikerrel. Az ENSZ békefenntartók által szervezett DDR Programok (Disarmament-Demobilisation-Reintegration)²⁷ célja a gyermekkatonák lefegyverzése és a társadalomba való visszaillesztése. A program keretei között a gyermekekkel pedagógusok és pszichológusok egyénre szabottan foglalkoznak, hogy képesek legyenek feldolgozni az átélt traumákat és fel tudjanak készülni egy erőszakmentes, önálló életre. Magyarországon egy applikációt készítettek a menekült gyerekek számára az átélt trauma feldolgozására.²⁸

4. Menekült gyermekek

Európát jelenleg elsősorban az Ukrajnából menekült gyermekek érintik, de a Közel-Keleten és Afrikában dúló harcok elől menekülők is komoly kihívások elé állítják a befogadó, illetve a tranzit országokat. A téma kutatását erősen megnehezíti, hogy pontos számok nem állnak rendelkezésre a menekülteket illetően, elsősorban becslésekre hagyatkozhatunk, a nagyságrend azonban mindenképpen beszédes: több millió hazáját elhagyni kénytelen gyerekekről van szó.²⁹

²⁴ <https://www.hrw.org/> (2024.04.08.)

²⁵ <https://www.amnesty.org/es/wp-content/uploads/2021/06/act760012002en.pdf> (2024.04.06.)

²⁶ <https://www.savethechildren.net/> (2024.04.07.)

²⁷ <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (2024.04.19.)

²⁸ <https://hu.euronews.com/2024/03/07/haboru-trauma-gyerekek-magyar-mobilapplikacio-pszichologia-ukran-orosz> (2024.04.10.)

²⁹ LAWSON, B.-GLASMAN, J.-MÜTZELBURG, I. (2023): Humanitarian numbers in the Russian – Ukrainian war: An interview with Irina Mütselburg. *Journal of Humanitarian Affairs*. Vol.5. No.1. 53.old.

A harcok elől elmenekülni kénytelen családok jelentős része a harcok befejeződése után szeretne visszatérni szülőföldjére, addig azonban kénytelen máshol, másképp boldogulni. Tekintettel arra, hogy az európai országok többsége nincs felkészülve arra, hogy kezelni tudja azt a helyzetet, amit a tömegesen beáramló menekültek jelentenek, a válsághelyzetben lévő gyerekek számára két út áll nyitva, azonban egyik sem túl üdvös. A legjellemzőbb, hogy menekülttáborba kerülnek, ahol valószínűleg további traumák érik őket. A másik lehetőség, hogy – feladva a visszatérés lehetőségnek reményét – megpróbálnak az adott államban beilleszkedni. Ez a gyerekeknek általában sokkal könnyebben és gyorsabban megy, mint a szülőknek és a problémák éppen ebből adódnak majd. Ha a gyermek lesz a családban az egyetlen, aki beszéli a befogadó ország nyelvét, óhatatlanul parentifikálódni³⁰ fog, hiszen neki kell majd minden hivatalos ügyet intézni. A gyermekek, ahelyett, hogy élnék a gondtalan gyermekkort, saját szüleik támaszaivá lesznek.

Még rosszabb a helyzet akkor, ha a gyermek elszakadni kényszerül a családjától. Amennyiben idegen környezetben kell felnőnie, a szeretete nélkül, teljesen gyökértelenné válhat.

Magyarországon különösen nehéz helyzetbe kerülnek azok a gyermekek, akik hivatalos iratok és kísérő nélkül érkeznek az országba. A gyermekvédelmi törvény³¹ 4.§. (1) bekezdés c.)³² pontja kimondja, hogy a törvény hatálya nem terjed ki azokra a 14-18 év közötti kiskorúakra, akik a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet³³ idején kísérő nélkül érkeztek az országba és menedékjogi kérelmet nyújtottak be. Ők a felnőttekkel esnek egy tekintet alá, ennek megfelelő elbánásban részesülnek. Pedig egy ismeretlen helyen, kívülállóként, üldözöttként, támasz nélkül boldogulni még egy felnőttnek is nagy kihívást jelent, egy gyermek számára lehetetlen.

5. A többi gyermek, akiket közvetve érint a háború

A harcokban közvetlenül érintett gyermekek mellett meg kell említeni azokat a kiskorúakat is, akik kívülről szembesülnek a háború okozta szenvedéssel. Azok a fiatalok, akiknek egyik napról a másikra lesz egy a

³⁰ KNAPEK, É. – KURITÁRNÉ SZABÓ, I. (2014): A kodependencia fogalma, tünetei és kialakulásában szerepet játszó tényezők. *Psychiatria Hungarica*. 2014./29. 61.old.

³¹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

³² Módosítást beiktatta: 2017. évi XX. törvény. Hatályos 2017. március 28.

³³ Elrendelte a 41/2016 (III.9.) Korm.rendelet. Hatályban van 2016.03.10. óta.

magyar nyelvet nem beszélő, láthatóan megszeppent és ijedt osztálytársa, minden bizonnyal fel fogják tenni a kérdést a szüleiknek és a tanáraiknak, mi történt az új társukkal? Hogy került ő ide? Miért van itt? Meddig lesz itt? Amennyiben nincs ilyen gyermek a környezetükben, akkor is találkozni fognak a plakátokon, a híradóban, a televízióban, a közösségi médiában vagy bárhol az interneten azzal, hogy a közvetlen közelünkben háború zajlik, ahonnan menekülnek az emberek.³⁴ Nagyon fontos, hogy a felnőttek azzal tudják megvédeni a gyermekeket, ha érthető és valódi választ adnak a feltett kérdéseikre, mert ezzel tudják növelni a biztonságérzetüket. Egy ilyen helyzetben soha nem szabad hazudni, titkolózni, tabusítani, hanem őszintén kell velük beszélni – természetesen az érettségüknek megfelelő színvonalon – mert ez szolgálja az érdeküket és ez szükséges ahhoz, hogy ne féljenek, ne szorongjanak és a hallottakat, tapasztaltakat fel tudják dolgozni. Fontos továbbá, hogy a gyermekeket fel kell készíteni arra, hogy megértéssel, szeretettel és elfogadással forduljanak a menekült gyerekek felé. Ne bántsák, zaklassák vagy közösisítsék ki őket a „másságuk” miatt, hanem segítsék a beilleszkedésüket.

6. A gyermekek jogait garantáló jogforrások

Az 1989. november 20-án New Yorkban kelt a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény,³⁵ melyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdettek ki, az egyik legfontosabb gyermekjogi alapdokumentum. Az Egyezményt a világ összes országa ratifikálta az Amerikai Egyesült Államok kivételével. Összefoglalja azoknak a jogoknak a minimumát, amelyet minden államnak biztosítani kell a gyermekek számára: a gyermekek életben maradását, fejlődését, védelmét biztosító jogokat. Legfontosabb alapelvei között szerepel az a célkitűzés, hogy minden gyermek békében és jólétben élhessen. Kiemelkedően fontosnak tartja, hogy a gyermekeket a méltóság, a tolerancia, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás szellemében kell nevelni.

A téma szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír a Gyermekjogi Egyezményhez kapcsolódó első fakultatív jegyzőkönyv a gyermekek

³⁴ ELVEVAG, B. – DELISI, L.E (2022): The mental health consequences on children of the war in Ukraine: A commentary. *Psychiatry research*. 2022 August 1. old.

<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.114798>

³⁵ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (2024.04.01.)

fegyveres konfliktusban való részvételéről,³⁶ melyet 2000-ben fogadtak el és Magyarországon a 2009. évi CLX. törvénnyel hirdettek ki. A jegyzőkönyv legfontosabb alaptétele, hogy a csatlakozó országok minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy 18 év alatti fiatalok ne vegyenek részt közvetlenül ellenségeskedésben, őket fegyveres erőkhöz kötelező jelleggel toborozni tilos. Szintén az ENSZ által kiadott dokumentum, mely szorosan kapcsolódik az említett jegyzőkönyvhöz az 1997-ben készült Fokvárosi Alapelvek.³⁷ A dokumentum rögzíti a gyermekkatona fogalmát: minden 18 év alatti természetes személy, aki reguláris vagy irreguláris fegyveres erőkhöz szolgál. Érdemes továbbá megemlíteni a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló I. és II. kiegészítő jegyzőkönyvet,³⁸ a Nemzetközi Büntetőbíróság római statútumát,³⁹ valamint a 2007-ben elfogadott párizsi alapelveket és ajánlásokat a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek helyzetéről.⁴⁰

A Bejruti Nyilatkozat szerint a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek számára biztosítani kell az egészséges fejlődésükhöz szükséges feltételeket, úgy, mint hajlék, higiénia, élelem, víz, iskola, egészségügyi ellátás és lelki egészség.⁴¹

Az Európai Unió Bizottsága az orosz-ukrán konfliktus gyermekáldozataira tekintettel kidolgozott egy eljárásrendet – az Európai Gyermejjogi Stratégiának megfelelően⁴² – mely szerint a gyermekek számára biztosítani kell a pszichoszociális ellátást, az alapvető szolgáltatásokhoz, egészségügyi ellátáshoz, iskolai oktatáshoz való hozzáférést. A

³⁶ https://jogkodex.hu/jsz/gyermejjogi_egyezmey_jakultativ_jegyzokonyve_2009_161_torveny_5619992 (2024.04.21.)

³⁷ 1997 Cape Town Principles <https://openasia.org/en/wp-content/uploads/2013/06/Cape-Town-Principles.pdf> (2024.04.15.)

³⁸ <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500018.TV> (2024.04.11.)

³⁹ <https://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm> (2024.04.11.)

⁴⁰ The Paris Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups. Lásd bővebben: KÖNCZÖL, Zs. (2017): Tízéves jubileumát ünnepli a gyermekkatonaság elleni intézményesített harc. *Biztonságpolitika.hu*. <https://biztonsagpolitika.hu/elemlizesek/tizeves-jubileumat-unnepli-a-gyermekkatonasag-elleni-intezmenyesített-harc> (2024.04.13.)

⁴¹ International Society for social Pediatrics and child health Beirut declaration on prohibition of harm to children in armed conflicts <https://www.dgspj.de/wp-content/uploads/Beirut-Declaration-on-Prohibition-of-Harm-to-Children-in-Armed-Conflict.pdf> (2024.04.21.)

⁴² <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee> (2024.04.10.)

megérkezésükkor azonnal nyilvántartásba kell venni őket. Különösen nagy figyelmet kell szentelni a kísérő nélkül érkezett gyermekekre, a családjuk felkutatását prioritásként kell kezelni.⁴³

A nemzetközi dokumentumok mellett meg kell említeni az 1997. évi XXXI. törvényt, mely a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról rendelkezik és a Gyermekjogi Egyezmény nyomán, annak hatására született. A jogszabály részletes iránymutatást ad a gyermekeket megillető jogokról, azok védelméről, a gyámhatóság feladatairól és hatásköréről.

Magyarország Alaptörvénye is tartalmaz rendelkezéseket, mely a gyermekek védelmét szolgálják. A XVI. cikk (1) bekezdése szerint „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést”.

Ha összefoglaljuk a gyermekjogi dokumentumok legfontosabb megállapításait: minden gyermeknek joga van biztonságos körülmények között felnőni, tanulni és játszani. Joga van az egészséges, kiegyensúlyozott testi és lelki fejlődéshez, valamint ahhoz, hogy a családjától (lehetőleg) ne válasszák el, családjá körében nevelkedhessen.

7. A gyermek egyes jogai, melyeket kifejezetten sért a háború

A Gyermekjogi Egyezményben foglalt alapvető gyermeki jogok közül egy háborús konfliktus során szinte valamennyi sérül, ezek közül a legfontosabbakat kívánom csak kiemelni. A legfontosabb, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az élethez (6.cikk). Különösen igaz ez a fegyveres konfliktusban érintett gyerekekre (38.cikk) akiket emiatt speciális védelem illet meg. A gyermeknek joga van továbbá arra, hogy a saját szülei neveljék. Amennyiben ez nem lehetséges, a gyermeknek joga van a helyettesítő védelemhez, lehetőleg családi környezetben. (20.cikk)

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a szüleitől ne válasszák el (9.cikk), ne kelljen tehát tőlük elszakadnia. Az elválasztásra kizárólag a gyermek érdekében kerülhet sor, abban az esetben, ha a szülők veszélyeztetik vagy elhanyagolják a gyermeket. Háború idején különösen fontos,

⁴³ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-protection-children_hu (2024.04.10.)

hogy a gyermek a szülei közvetlen közelében maradhasson, hiszen ők jelentik számára a biztonságot, a szerető és támogató közeget.

A gyermeket védeni kell az erőszaktól (19.cikk), a támadásoktól, a fizikai és a lelki durvaságtól, a rossz bánásmódtól és a kizsákmányolástól, a nemi erőszak minden formájától, a kegyetlen, embertelen és megálázó bánásmódtól, valamint a kínzástól. (34-37.cikk). Sajnos pont ezek azok, amelyekkel egy fegyveres konfliktus során a gyermekek nap, mint nap szembenéznek.

A gyermeknek joga van a lehető legmagasabb szintű fizikai és szellemi egészségre. Joga van a megfelelő ételemhez, tiszta ivóvízhez, egészségügyi gondozáshoz és orvosi ellátáshoz (24.cikk). A gyermeknek joga van az oktatáshoz (28.cikk) és a játékhoz (31.cikk).

8. Összegzés

Bárhonnan is nézzük, a gyermekek számára minden ártalmas, ami egy háborúban zajlik: a mindennapos bizonytalanság, az állandó életveszély és félelem. Sok esetben el kell szakadniuk a családjuktól, mely elszakadás lehet, hogy egy életre szól. Sokan közülük apa nélkül vagy egy idegen országban fognak felnőni. A lemaradást, amit az iskolák lerombolása miatt a tanulásban kénytelenek elszenvedni, lehet, hogy soha nem tudják majd bepótolni. A hiányos, nem megfelelő vagy egyáltalán nem létező egészségügyi ellátás, a rettenetes életkörülmények és a szegényes élelmezés miatt a testi fejlődésük is hátráltatott. Ezen tényezők, egész hátralévő életüket alapvetően határozzák meg, már ha egyáltalán megélik a felnőttkort.

Életkoránál fogva minden 18 év alatti kiskorú védtelen és sérülékeny, a felnőttek kötelessége őket megvédeni minden ártalommal szemben. Ez nem csak a szüleik, de az egész felnőtt társadalom felelőssége. A mi lelkünkön is szárad, ha ezek az ártatlan gyermekek meghalnak vagy testileg-lelkileg megsérülnek. A jogszabályi háttér adott, az alapelveket ismerjük, csak be kellene tartani az Egyezményben foglaltakat, melyre a világ (majdnem) összes országa kötelezettséget vállalt. Mi értelmé van bármiféle háborúnak, ha a gyermekek élete és jövője az ára?

Felhasznált irodalom:

- BALLA, T. (2015): Gyermek a háborúban. *Hadtudományi Szemle*, VIII. évfolyam 1. szám 381-386. old.
- CSAPÓ, ZS. (2009): *Nemzetközi jogi védőháló a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek oltalmára*. Doktori értekezés. Pécs. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/csapo-zsuzsanna/csapo-zsuzsanna-vedes-ertekezes.pdf>
- ELVEVAG, B. – DELISI, L.E (2022): The mental health consequences on children of the war in Ukraine: A commentary. *Psychiatry research*. 2022 August <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.114798>
- KNAPEK, É. – KURITÁRNÉ SZABÓ, I. (2014): A kodependencia fogalma, tünetei és kialakulásában szerepet játszó tényezők. *Psychiatria Hungarica*. 2014./29.
- KÖNCZÖL, ZS. (2017): Tízéves jubileumát ünnepli a gyermekkatonaság elleni intézményesített harc. *Biztonságpolitika.hu*. <https://biztonsagpolitika.hu/elemzesek/tizeves-jubileumat-unnepli-a-gyermeckatonasag-elleni-intezmenyesített-harc>
- LAWSON, B.-GLASMAN, J.-MÜTZELBURG, I. (2023): Humanitarian numbers in the Russian – Ukrainian war: An interview with Irina Mütselburg. *Journal of Humanitarian Affairs*. Vol.5. No.1. 52-61.old.
- SATHAR, M.A (2023): The war on Gaza. A test of our humanity. South Afrika Bioethics Law. <https://doi.org/10.7196/SAJBL.2023.v16i3.1734>
- SAUGSTAD, O.D. ET AL (2024): Newborns and children in war and terror. *Neonatology*. 2024.121. <https://doi.org/10.1159/000535401>
- SZIJ, D. (2010): Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatonaság modernkori formái. *Nemzet és Biztonság*. 2010. május. 27-38. old.